

МАКТАБГАЧА VA BOSHLANG'ICH TA'LIM ONA TILI O'QITISH METODIKASI

Teshaeva Nozima Akparovna

*Sharof Rashidov nomidagi Samarqand Davlat Universiteti
Maktabgacha va Boshlang'ich ta'lim. Ona tili o'qitish metodikasi
97 9346461*

Annatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha va boshlang'ich ta'lim Ona tili o'qitish metodikasi, Cho'milish usuli, Jami jismoniy javob berish usuli, hikoya qilish usuli, o'ynashga asoslangan usul haqida ma'lumotlar berildi.

Kalit so'zlar: Maktab, bolalar, elat, xalq, OVKT, TPR, Hikoya, usul, fonetika.

Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim bola rivojlanishida og'ir davr bo'lib, bu davrda til ko'nikmalari shakllanadi. Bu yoshda tilni o'qitish metodikasini diqqat bilan tanlab olish kerak, bu bolalarga tilni yanada samarali egallashga yordam beradi. Ushbu maqolada maktabgacha va boshlang'ich sinf o'quvchilariga ona tili o'rgatishda o'qituvchilar foydalanishi mumkin bo'lgan turli usullar haqida so'z yuritimiz.

Cho'milish usuli

Cho'milish usuli maktabgacha va boshlang'ich sinf o'quvchilariga til o'rgatishning samarali usuli hisoblanadi. Ushbu usul o'quvchilarni til muhitiga cho'mdirishdan iborat bo'lib, u erda ular uzoq muddat tilga duchor bo'lishadi. Buni maqsadli tilda audio va video darslar, kitob o'qish, qo'shiqlar kuylash, interaktiv o'yinlar o'tkazish orqali amalga oshirish mumkin. Ushbu usul tilni tushunishni rivojlantirish uchun ideal bo'lib, o'quvchilarni tilda gapirishga undaydi.

Jami jismoniy javob berish usuli

Total Physical Response (TPR) metodi - bu til o'rganish usuli bo'lib, o'quvchilarning tilga jismoniy javobini ta'kidlaydi. Bu usul ishoralar, amallar, yuz ifodalari kabi jismoniy harakatlar orqali tilni o'rgatishni ko'zda tutadi. Masalan, o'qituvchi o'quvchilardan o'rnidan turib, qo'llarini "Agar xursand bo'lsangiz va buni bilsangiz" qo'shiq sarlavhasiga ko'chirishni so'rashi mumkin. Bu esa o'quvchilarga qo'shiq va tilni o'rganishga yordam berishi mumkin.

Hikoya qilish usuli

Hikoya qilish maktabgacha va boshlang'ich sinf o'quvchilariga til o'rgatishning ajoyib usuli hisoblanadi. Hikoyalar kontseptsiyani ta'minlaydi, o'quvchilar hikoyalar orqali yangi so'z boyligi va grammatikani o'rganishlari mumkin. Ushbu usul bolalarga tinglash va tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam berish uchun idealdir. O'qituvchilar hikoyadan foydalanib, yangi so'z boyligi va iboralarini taqdim etishlari

mumkin, o'quvchilar esa ushbu darslardan o'zlarining gapirish va yozish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun foydalanishlari mumkin.

O'ynashga asoslangan usul

O'yinga asoslangan usul maktabgacha va boshlang'ich sinf o'quvchilariga til o'rgatishning samarali usuli hisoblanadi. Bu usul bolalarga o'yin o'ynab, qo'shiq kuylash, interaktiv tadbirlar o'tkazish orqali til o'rganish imkoniyatini beradi. O'qituvchilar o'yinlardan foydalanib, yangi so'z boyligi va grammatikani joriy etishlari va tengdoshlari bilan o'ynab yurgan holda o'quvchilarni tilda gapirishga undashlari mumkin.

Ona tili - har bir elatning, xalqning, millatning o'z tili. Ona tili lug'at tarkibi, asosan, shu tilga mansub xalqning turmushi, madaniyati va an'alarini ifodalaydigan so'z va tushunchalardan iborat bo'ladi. Ona tili taraqqiyoti har bir elat, xalq va millatning ijtimoiy rivojlanishi bilan uzviy bog'liq. Darsni tashkil etish, boshqarish, nazorat qilishda o'quvchi va o'qituvchi faoliyatiga qo'yiladigan talablar, didaktik qoidalar ta'lim prinsplari hisoblanadi. Bu prinsplar har fanda o'ziga xos tadqiq etiladi. Biz quyida ona tili fanini o'qitishda qo'llaniladigan prinsplar xususida so'z yuritamiz. Tizimlilik va izchillik prinspi. O'zbek tili o'qitishda tizimlilik va izchillik prinsipi muhim o'rin tutadi. Til fanining bo'limlarini bir tartibda o'rganish shu prinspga mos tushadi. Ona tili fanini o'rgatishda dastlab fonetika, leksika haqida, shundan so'ng so'z yasash, so'z tarkibi, morfologiya va sintaksis haqida ma'lumot beriladi. Bu esa yuqoridagi prinspga amal qilinganligini bildiradi. Ona tili o'qitishda nazariyani amaliyotga bog'lash ham muhimdir. Buning uchun fonetika va grammatikadan har bir mavzu orfografiya yoki punktuatsiya bilan, orfoepiya yoki lug'at bilan bog'liq holda o'tilishi lozim. Bu prinspni amalga oshirish uchun grammatik qoidalarga mos misollarni jonli nutqdan olish, qoidalarni mustahkamlashda o'quvchilarning ijodiy tafakkurini o'stirishga yordam beradigan mashqlardan foydalanish zarur bo'ladi. Ona tili o'qitishda onglilik ham muhim o'rin egallaydi. Onglilik prinspi ta'rif yoki qoidaning o'quvchilar tomonidan ongli o'zlashtirilishiga tirishmoqni talab etadi: 1. O'qitishda ongli verbal-kognitiv ta'limga (OVKT) asoslanish 2. Til materiali va ta'lim oluvchilarning yosh psixologiyasi mutanosibligiga e'tibor berish. 3. O'quvchilarda mustaqil va ijodiy mushohada malakalarini mustahkamlash 4. Darsni ma'lum bir tizimda olib borish 5. Mavzulararo bog'lanishga e'tibor berish 6. Nutqiy malakalarni mustahkamlash va til sezgirligini oshirish Mustaqillik va faollik prinsipi. Mustaqillik va faollik orqali o'quvchi ta'limining faol ishtirokchisiga aylanadi. Mustaqillik faollik uchun sharoit yaratilsa, faollik mustaqillikni tarbiyalashga asos bo'ladi. Mashg'ulotlarda mustaqil ishlarni tashkil etish qo'yilgan muammo, savol va topshiriqlar mohiyatidan kelib chiqib o'quv jarayonini boshqarish yosh avlodda mustaqillik va faollikni tarbiyalaydi. Buning uchun o'quvchi har bir mashg'ulotda

mustaqil va ijodiy ishlashi, tilning mavjud imkoniyatlaridan unumli foydalanishi, soʻz boyligini oshirib borishi, ravon va aniq soʻzlash malakasini egallashi darkor.¹

Xulosa

Yuqorida aytib oʻtilgan usullar maktabgacha va boshlangʻich sinf oʻquvchilariga til oʻrgatishda qoʻllaniladigan eng keng tarqalgan usullardir. Oʻquvchilarning tilni yanada samarali oʻzlashtirishlari uchun kundalik darslarga turli usullarni kiritish zarur. Oʻqituvchilar oʻquvchilarni oʻquv jarayoniga jalb qilish va til koʻnikmalarini rivojlantirish uchun bir nechta usullardan foydalanishlari mumkin. Taʼlimning samarali metodologiyalaridan foydalanish orqali bolalar akademik muvaffaqiyatga erishishga yoʻl ochadigan va kelajakda ijtimoiy va professional jihatdan gullab-yashnashiga yordam beradigan til koʻnikmalarini egallashlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Oʻzbekiston Respublikasining “Taʼlim toʻgʻrisidagi Qonuni”. 1997-y 29- avgust.
2. B.Toʻxliyev, M.Shamsiyeva, T.Ziyadova. “Oʻzbek tili oʻqitish metodikasi” Toshkent. “Yangi asr avlodi” nashriyoti. 2006-y.
3. A.Gʻulomov, M.Qodirov “Ona tili oʻqitish metodikasi” Toshkent. “Universitet” nashriyoti. 2001-y.

¹ "Science and Education" Scientific Journal October 2020 / Volume 1 Issue 7 Zaynab Olloyorovna Matkarimova